

Doğal Zenginlikler ve Şehirselleşme Politik Ekolojik Dönüşümler: Edremit Körfezi Örneği, Balıkesir.

Natural amenities and urban political ecological transformations: the case of Edremit Bay, Balıkesir.

Yılmaz Arı^{1*}, Patrick T. Hurley²

¹ Balıkesir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Çağış Campüsü, 10145, Balıkesir.

² Environmental Studies, Ursinus College, Collegeville, Pennsylvania, U.S.A.

Öz: Bu çalışma Edremit Körfezi'nde algılanan doğal kaynak zenginlikleri nedeniyle alana yönelmiş olan refah göçünün yöredeki doğal alanlar ve doğal kaynaklar üzerindeki etkisini araştırmayı hedeflemektedir. Edremit Körfezi yöresi sahip olduğu doğal, kültürel, arkeolojik ve tarihi kaynak değerleri ile son zamanlarda refah göçüne bağlı olarak önemli ölçüde nüfus çekmektedir. Yöreye göç eden bu nüfus bir yandan yeni şehirselleşen alanlar inşa etmekte bir yandan da yöredeki kırsal alanları dönüştürmektedir. Bu bağlamda bu çalışma korunan alanları, refah göçünü, şehirselleşmeyi ve doğal kaynak kullanımını Edremit Körfezi ekseninde politik ekolojik açıdan incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma 2009 ve 2010 yaz dönemlerinde yapılan saha çalışmalarına dayanmaktadır. Bu çalışmalar sırasında gözlem ve açık sonlu sorular yoluyla mülakatlar yapılmıştır. Çalışma sonunda refah göçünün yerel toplumlar ve geleneksel yaşam biçimlerini tehdit ettiği ve refah göçmenlerine daha fazla yaşam ve etkinlik alanı bırakan yeni bir yapılanmanın ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bu durumun kaynakların sürdürülebilirliğini temin edip etmediği ise bir bulmaca olarak kalmaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Politik ekoloji, kırsal soylulaştırma, şehirselleşme, refah göçü, Edremit Körfezi

Abstract: The purpose of this paper is to examine the effects of urbanization by amenity migrants on natural resource uses in the Edremit Bay area of Balıkesir, Turkey. The Edremit Bay Region is attracted to a considerable number of amenity migrants because of its perceived value of natural, cultural, archeological and historical resources. These amenity migrants on the one hand build new urban environments and transform the rural countryside on the other. This research deals with amenity migration, urbanization, nature conservation and resource use. The data were collected in the summers of 2009 and 2010 by using open-ended interviews. The results showed that amenity migrants, while building new urban spaces, threatens local communities and traditional lifeways. In these transformed landscapes, the amenity migrants have more spaces and more areas in which they perform their activities.

Key words: Political ecology, rural gentrification, amenity migration, urban transformation, Bay of Edremit.

1. Giriş

İnsan faaliyetleri nedeniyle doğal kaynaklar önemli ölçüde etkilenmekte ve bu etkilenme çoğu zaman kaynakların sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. İnsan etkileri bazı alanların kullanımını tamamen değiştirdiği gibi, buralarda çevresel etik kavramını da gündeme getirmektedir. Bu çalışma Edremit Körfezi'nde algılanan doğal kaynak zenginlikleri nedeniyle meydana gelen şehirselleşmenin yöredeki doğal alanlar ve doğal kaynaklar üzerindeki etkisini araştırmayı hedeflemektedir. Edremit Körfezi yöresi sahip olduğu doğal, kültürel, arkeolojik ve tarihi kaynak değerleri ile son zamanlarda refah göçüne bağlı olarak önemli ölçüde nüfus çekmektedir. Yöreye göç eden bu nüfus, bir yandan yeni şehirselleşen alanlar inşa etmekte bir yandan da yöredeki kırsal alanları dönüştürmektedir. Yöredeki önemli bir doğal alanın milli park ilan edilmesi, endemik Kazdağı Göknarı'nın özel bir statü ile koruma altına alınması, algılanan temiz hava ve çevre, bol su kaynakları, tarihi alanlar, farklı kültürel gruplara ait yaşam alanları ve bunlarla ilgili diğer kurumların varlığı, ekonomik olarak geleneksel göç

* İletişim yazarı: Y. Arı, e-posta: yari@balikesir.edu.tr

eğilimlerinden farklı bir biçimde, varlıklı bir grubun, mevsimsel yada sürekli olarak alana yerleşmesine neden olmaktadır. Burada korunan alanların özel bir rolü vardır. Literatürde koruma alanlarının ilanı, ekonomik anlamda elit bir gruba hizmet ederek, yerel toplumları marjinalleştirdiği ve ihmal ettiği gerekçesi ile eleştirilmektedir. Wittemyer ve arkadaşları da (2008) bu argümanın aksine Afrika ve Latin Amerika’da 306 korunan alanı inceleyerek, korunan alanlara komşu olan alanlarda insan yerleşmelerinin teşvik edildiği ve diğer kırsal alanlarda nüfus azalışlarına rağmen buralarda nüfusun arttığını tespit etmişlerdir. Bu sonuç Edremit Körfezi’ndeki gelişmelere de uygundur. Ancak buradaki nüfus artışı belirgin şekilde kırsal yerleşmelerde değil, şimdilik şehirselleşen yerleşmelerde görülmektedir. Bu bağlamda bu çalışma refah göçünü, şehirleşmeyi, korunan alanları ve doğal kaynak kullanımlarını Edremit Körfezi ekseninde politik ekolojik açıdan incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmada refah göçmenlerinin ortaya çıkardığı yerleşme kalıplarının, Edremit Körfezi’ndeki doğal peyzajı nasıl dönüştürdüğü, bu göçmenlerin doğal alanlardan değişik amaçlarla topladıkları doğal ürünlerin yerel halkın geleneksel kullanımları ile nasıl örtüştüğü yada çatıştığı konuları politik ekolojik perspektifle ele alınacaktır. Edremit Körfezi’ndeki birbiri ile ilişkili bu durumları incelerken politik ekoloji literatürünün sağladığı bakış açısı kullanılmıştır. Politik ekoloji literatürü mikro-ölçekteki coğrafi olayları incelerken bu olayları etkileyen bir ‘bölgesel politik ekoloji’ kavramı olduğunu (Walker, 2003; Neumann 2010) ve bu bağlamda Edremit Körfezi gibi yerlerde meydana gelen çok boyutlu olayları anlamının ‘yerel ölçekteki sosyal dinamikleri önemsemeyi ve bu dinamikleri bölgesel ve küresel süreçler anlamında değerlendirmeyi’ (Walker, 2003) gerektirdiğini vurgular. Neumann’da (2010) tarih boyunca belli belirsiz süreçler sonunda meydana gelmiş olan bu tür bölgelere odaklanmanın toplum ve doğanın eş zamanlı transformasyonunu anlamayı kolaylaştıracağını belirtmektedir.

Politik ekolojinin çalışmamızı da şekillendiren bazı ön kabulleri vardır. Bunlardan birincisi, insan-çevre ilişkilerinin bir dizi sosyal ve kültürel uygulamalar, sistemler ve yapılar tarafından şekillendirildiğidir. İkincisi, doğal çevrede meydana gelen herhangi bir değişikliğin arka planında yerel, bölgesel hatta küresel politik, kültürel ve ekonomik sistemlerin olabileceği ve üçüncüsü de kaynakların eşitsiz dağılışı ve küresel süreçler, mikro ölçekte insan-çevre ilişkilerini ve bu ilişkilerdeki değişikliği etkileyeceğidir. Bu konuda Watts’ın (1985) Batı Afrika’da çölleşmenin sebebinin nüfus artışına değil, aksine fakir insanları marjinal ekolojik çevrelerde yaşamaya iten sosyal ve siyasal faktörlere bağlayan çalışması ve Blaikie’nin (1985), *The Political Economy of Soil Erosion in Developing Countries* çalışmasında arazi degradasyonunu Afrikalı çiftçilerin kaynakları aşırı kullanmasına değil, koloni dönemindeki arazi kullanım politikalarına bağlayan çalışmaları çığır açıcı olmuştur (Walker, 2005).

Bu anlamda yerel siyasi ekoloji, bölgesel ve küresel siyasal ve sosyal olaylar bağlamında değerlendirilecektir.

Çalışma 2009 ve 2010 yaz dönemlerinde yapılan saha çalışmalarına dayanmaktadır. Bu çalışmalar sırasında gözlem ve açık sonlu sorular yoluyla mülakatlar yapılarak refah göçü kapsamında alana yerleşmiş olan insanlarla görüşmeler yapılmıştır. Arazi kullanımındaki değişimler yerinde gözlemlerle tespit edilmiştir. Kırsal soylulaştırmanın (*gentrification*) boyutları yöredeki kırsal alanlarda yapılan saha çalışması ile tespit edilmiştir.

2. İlgili Çalışmalar

Şehirleşme tarihini inceleyen araştırmacılar, şehirleşme ile doğal kaynak kullanımı ve doğa koruma arasındaki ilişkileri eskiden beri ama özellikle son 30-40 yıldır incelemektedir. Bu araştırmacılar taş ve maden ocaklarının yakınlarındaki şehirlerle ilişkileri; yakacak elde etmek ve tarım alanı açmak için ormanların yok edilmesini ve su havzalarının ve su yataklarının su temini için korunmasını incelemişlerdir. Rome (2001) ise Amerikan şehirleşme alanlarında şehir plancılarının ve mimarların su yataklarının kontrolünden çok şehirlerdeki su kalitesi ile ilgili kaygılarına dikkat çekmiştir (Hurley et al., 2010). Son zamanlarda araştırmacılar, şehirleşmenin özel bir şekli olarak refah göçü sonucu meydana gelen şehirleşme hareketlerini incelemeye başlamışlardır. Bu tür bir

şehirleşmenin belli bir çevrede yaşayan ve o çevreyle kültürel ve ekonomik anlamda özel bir etkileşim içerisinde olan yerel toplumlar üzerindeki etkisi önemli bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır.

Türk coğrafya literatüründe belki de ilk kullanılıyor olmalarından ötürü bazı kavramları burada açıklamakta yarar görülmüştür. Son 15-20 yıldır Türkiye’de refah göçü, özellikle kırsal alanları ve şehirleri önemli ölçüde değiştirmesine rağmen, bu konu şimdiye kadar coğrafyacıların ilgisini çekmemiştir. *Refah göçü, insanların ekonomik nedenlerle değil, büyük ölçüde hedef alanın algılanan pozitif doğal ve sosyo-kültürel değerleri nedeniyle şehirsal alanlardan kırsal alanlara göç etmesidir.* Bu göç hareketi genellikle dönemlik yer değiştirme olarak başlayıp, ikametini sürekli değiştirilmesi ile son bulur. Edremit Körfezi’nde de her ne kadar mevsimlik göçler çoğunlukta ise de son zamanlarda artan sayıda kişi alana yerleşmeye karar vermektedir. Bu yazıda sözkonusu edilen göçmenler de aslında yerleşmeye karar veren ve araştırma alanından mülk satın almış olan nüfustur.

Aslında refah göçü yeni bir olgu olmayıp, çok uzun zamandır kırsal alanların şehirleşmesine yada dönüştürülmesine (*rural gentrification*¹) katkı yapan bir süreçtir. Mesela 19. yy.ın sonunda ve 20. yy. ın başlarında sağlık problemleri olan bazı zengin şehirli, endüstriyel bölge yakınlarındaki kırsal alanlarda özellikle SPA (*Sanitis Per Aquam-Sudan Gelen Sağlık*) alanları yaratarak rekreasyon peyzajları oluşturmuşlardır. Bu alanlar sahip oldukları ‘doğal zenginlikler’ nedeni ile insanları kendilerine çekmiştir. Refah göçüne katılanlar her ne kadar varlıklı insanlar olsa da, bu tür göçlerin arka planındaki asıl motivasyon daha iyi bir doğal ve sosyo-kültürel çevrede yaşama isteğidir. Moss (1987, 2006) hedef alandaki bu çekicilikleri iki farklı gruba ayırmaktadır. Bunlardan birisi daha iyi bir doğal çevrede yaşama isteğidir. Böyle bir doğal çevrenin çekici olabilecek öğeleri (*natural amenities*) özellikle topografik faktörler, iklim, hava, su ve biyoçeşitlilik faktörleri olabilir. İkincisi ise hedef toplumun gelenekleri, toplumsal karakteri, yaşam biçimleri yada küçük ölçekli üretim biçimleri (*cultural amenities*) olabilir.

Refah göçü, dünyanın sadece belli bir kıtasında yada bölgesinde değil, bütün dünyada önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Hurley et. al, 2008; McCarthy, 2008; Woods, 2009; Cadieux and Hurley, 2010) ve önceki literatür refah göçünü Yeni Zelanda’dan (Woods, 2007, 2009), Fransa’ya (Buller and Hoggart, 1994), İspanya’ya (Elizburu, 2007) hatta önemli bir transformasyon yaşayan Çek Cumhuriyeti (Bartoš et al., 2009); Estonya (Tammaru et al., 2004); Nepal (Nepal, 2007); Zimbabwe (Tonderayi, 2000); Kosta Rika, Arjantin, Filipinler ve Güney Afrika (Moss, 2006) ve Şili’deki refah göçünü incelemiştir (Keepeis and Laris, 2008).

Bu tür göç hareketlerini diğerlerinden ayıran bazı önemli faktörler vardır. Bunlardan birisi refah göçü ile bir bölgeye gelen nüfusun kurmuş olduğu yerleşme kalıpları belirgin şekilde diğerlerinden farklıdır. İkincisi gelen bu nüfusun, alanın doğal özelliklerinin farkında olması ve doğal çevre kaynaklarını kullanma konusundaki hararetili talebidir. Üçüncüsü bu kesimin genellikle göç edilen alan dışından bir gelire sahip olması nedeniyle doğal kaynak kullanımının yerel halktan farklı olmasıdır. ‘Doğal zenginlikler’ yerel halkın ana geçim kaynağıdır ve yerel halk gelirinin çok büyük bir kısmını bu kaynaklardan elde eder. Halbuki refah göçmenleri doğal kaynakların ‘tüketilmesine’ şiddetle karşı çıkmaktadır çünkü onları bu yere getiren neden bu kaynaklardır. Bu durum da refah göçmenleri ile yerel halkın zaman zaman doğal kaynak kullanımında takip edilecek strateji ve öncelikler konusunda önemli fikir ayrılıkları ortaya çıkar. Genellikle, göçmenlerin siyasal anlamda daha fazla gücü olmasından dolayı yerel halkın istekleri zaman zaman ikinci plana atılır ki, bu da diğer bazı durumlarla beraber çevresel etik kavramını gündeme getirir. Bu durumda kaynaklar üzerine bu iki grup arasında bir çatışma meydana gelir ve refah göçmenleri, kırsal politika ve peyzajın

¹ *Gentrification* aslında yeniden canlandırma anlamına gelen bir kelime olup, ilk kez varlıklı Amerikalıların Amerikan kent merkezlerini terk ederek, banliyölere yerleşmesiyle, resmi otoritelerin ekonomik ve sosyal anlamda geri kalan bu kent merkezlerini yeniden canlandırmaya çalışması ile ilgili faaliyetlerini kapsamaktadır. Ancak kavram sadece yeniden canlandırma olarak algılanamaz, çünkü yeniden canlanan bu alanlarda mülkiyet sahipliği, sosyo-ekonomik yapı, yaşam tarzı vs. değişmektedir. Türkiye’de İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde konu ile ilgili yapılmış olan bir çalışmada (Behar ve İslam, 2006) kelimenin Türkçe karşılığı olarak ‘soylulaştırma’ ve ‘seçkinleştirme’ kullanılmıştır ve kavram kargaşası yaratmamak için burada da bu terimler kullanılmıştır.

şekillenmesinde önemli rol oynarlar. Yeni Zelanda’da olduğu gibi eğer bu refah göçmenleri ülke dışından geliyorsa ve gayrimenkul, ticaret, yapı sektörüne olan yatırım ve artan uluslar arası turizm, kırsal alanlardaki kaynak kullanımlarını ve bu kullanım üzerindeki pazarlıkları ve siyasal mücadeleleri önemli ölçüde etkilemektedir (Woods, 2009). Sonuçta siyasal ve ekonomik anlamda daha güçlü olan bu dış gruplar, doğal çevre ile eskiden beri geleneksel bağı olan yerel toplumların bu bağı zayıflatmakta yada yeniden şekillendirmektedir.

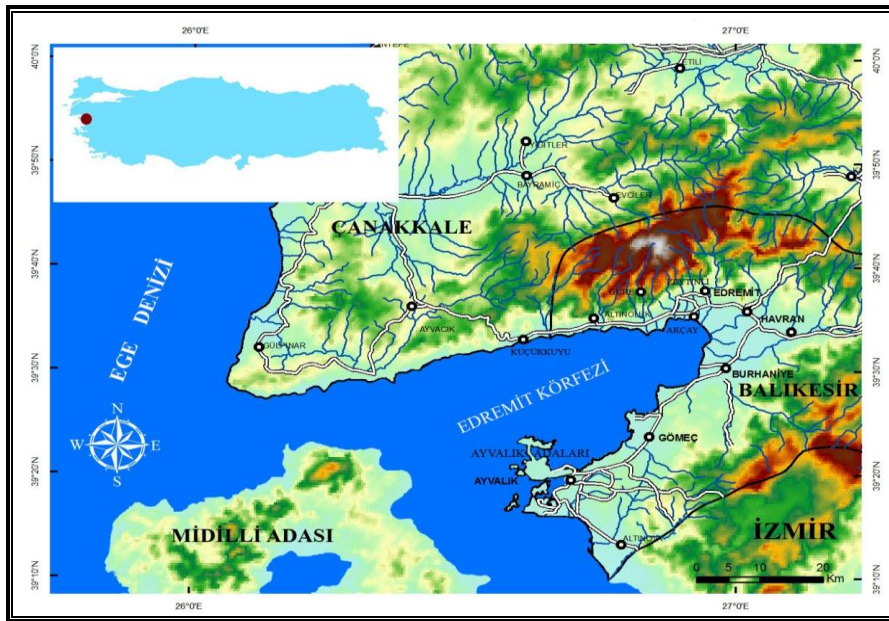
Soylulaştırma yada seçkinleştirme (*gentrification*) varlıklı nüfusun daha az gelişmiş alanlarda mülkiyet satın almaları ile o alanda meydana gelen sosyo-kültürel değişimi ifade eder. Soylulaştırma sonunda yeni ortaya çıkan toplumda kişi başına düşen gelirlerde artış, iş kollarında değişim ve ortalama aile büyüklüklerinde düşüş meydana gelir. Bu değişim o toplumun yapısını temelden değiştirebilir çünkü bu durumda alt gelir grubundaki insanlar, artan kiralar ve arazi fiyatları yada vergiler yüzünden o yöreden ayrılmaya zorlanır. Edremit Körfezi ve özellikle Kazdağı Milli Parkı güney eteklerindeki kırsal yerleşmeler bu duruma güzel bir örnek oluşturur.

3. Edremit Körfezi’nde Doğal ve Kültürel Zenginlikler

3.1 Doğal Zenginlikler (*Natural Amenities*)

Edremit Körfezi’nde refah göçünü çekecek doğal zenginlikler oldukça fazladır. Bölgede Kazdağı Milli Parkı, Kazdağı Göknaarı Tabiatı Koruma Alanı ve Ayvalık Adaları Tabiat Parkı gibi korunan alanlar mevcuttur. Bu alanlarda biyolojik çeşitlilik önemli bir doğal zenginlik olarak kabul edilmektedir. Ayrıca Ayvalık adaları su altı zenginliği ve dalış turizmi için önde gelen alanlardan birisidir.

Jeomorfolojik özellikler bakımından da Edremit Körfezi özgün nitelikler sergiler. Kazdağı masifinin olduğu alanda ana kaya gnays, mikaşist, amfibolit, mermer gibi metamorfik kayalardan oluşur. Bu kayaların üzerinde Mesozoik yaşlı kireçtaşları ve bunları kesen granodiyorit gibi mağmatik kayalar ile bunların üzerinde Neojen volkanik ve geçirimli tortul kayaları bulunur. Kazdağları’nın bu kayalardan oluşan güney yamaçları Şahin Dere, Manastır Çayı, Kızılkeçili Çayı ve Zeytinli Çayı tarafından kanyonlar oluşturularak derince yarılmıştır ve dik bir şekilde kıyıya inmektedir (Arı ve Soykan, 2006). Bunun yanında Ayvalık Adaları Tabiat Parkı önemli bir volkanik alanı temsil eder ve buradaki volkanik adalar, denizaltı biyoçeşitliliği ile beraber önemli kaynak değerlerini oluşturur.

Şekil 1. Edremit Körfezi lokasyon haritası.

Su kaynakları da Edremit Körfezi'nin önemli doğal zenginliklerinden birisidir. Yukarıda sayılan kayaçların oldukça güçlü bir tektonizma ile kıvrımlı ve kırıklı bir hal alması ve ayrıca alana ortalama 800-1000 mm yağış düşmesi, su kaynakları açısından olağanüstü bir durum ortaya koyar. Hem yer altı suları ve hem de akarsular bakımından oldukça zengin olan Kazdağı bu özelliklerinden dolayı mitolojide “çok pınarlı İda” (Homeros) ya da “bin pınarlı İda” olarak bilinmektedir. Park alanı içerisinde ve Kazdağları'nın başka yerlerinde bu suların ortaya çıkardığı Pınarbaşı, Sütüven Şelalesi (Hasan Boğuldu) ve Ayazma gibi günübirlik rekreasyon alanları mevcuttur (Köse, 1997). Bu doğal özelliklerin yanı sıra Kazdağı Milli Parkı, filmlere de konu olmuş iki efsanesi ile de tanınmaktadır.

İklim ve temiz hava Edremit Körfezi'nin en önemli doğal zenginliklerinden sayılabilir. Özellikle Kazdağı, Edremit Körfezi'nin hemen kuzeyinde yükselmekte ve oldukça sıcak geçen yaz aylarında körfez ile dağ arasında önemli sıcaklık farkları oluşmaktadır. Dağdan denize doğru esen serin rüzgarlar nedeniyle insanlarda dağdan ‘bol oksijen’ geldiği yönünde bir kanı vardır. Hatta Edremit Körfezi'ne yerleşen çok sayıda göçmenin burayı tercih etmelerinin nedeni olarak ‘oksijen bolluğu’ ilk sıralarda gelmektedir. Ayrıca, kışların ılık geçmesi, kar yağışının nadiren görülmesi ve sıcak yaz aylarında denizin varlığı Edremit Körfezi'nin tercih edilmesine neden olmaktadır.

Foto 1. Doğal zenginliklere örnek: Ayvalık adaları

3.2 Kültürel Zenginlikler (*Cultural Amenities*)

Edremit Körfezi antik çağ dönemlerinin maddi ve manevi kültür öğelerini ihtiva etmektedir. Bu maddi kültür öğelerinden bazıları Antandros, Assos, Adramitteion gibi arkeolojik alanlar ve eski dönemlerden kalma mimari yapılarıdır. Truva Savaşlarını başlatan güzellik yarışması burada yapılmış ve Odysseus'un bu savaşları sonlandıran tahta atı Kazdağı Göknarı kerestesinden yaptırdığına inanılır. Edremit Körfezindeki Altınoluk, Akçay, Ören, Ayvalık gibi iç turizm talebinin çok yüksek olduğu yerleşmeler, Şeytan Sofrası Manzara Seyir Yeri, Zeus Altarı, Behramkale ve Güre kaplıcaları gibi doğal, tarihi ve kültürel değerler açısından önemli olan çekici özelliklere sahiptir.

Ayrıca günümüzde farklı kültürel gruplara ait insanlar Edremit Körfezi'nde, kendi kültürleri doğrultusunda farklı kültürel peyzajlar oluşturmuşlardır. Bu peyzajlar içerisinde Berkes'in (2008) tarif ettiği kutsal alanlar önemli bir yer tutmakta ve bu alanlar insanları yerleşmek için buraya çektiği gibi yıl içerisinde çok sayıda turisti de buraya çekmektedir. Ayrıca yöre cumhuriyetin ilk yıllarına kadar çok kültürlü bir alan olarak kalmıştır ve çok kültürlülüğün izlerini bugün bütün körfez bölgesinde

görmek mümkündür. Bugün bu farklı peyzajlar da doğal özellikler yanında önemli kültürel zenginlikler olarak kabul edilmektedir.

Edremit Körfezinin yaşam biçimleri de refah göçmenleri için önemli bir çekicilik oluşturmaktadır. Tarım alanlarının neredeyse monokültür olarak zeytin yetiştirmeye tahsis edilmesi yörede çok sayıda küçük ölçekli işletmeyi de ortaya çıkarmıştır. Refah göçmenlerinden bazıları da ya bu küçük işletmeleri satın almakta ya da kendileri böyle bir üretim tesisi kurmaktadır. Böylece zaten bölge dışında bağlantıları olan bu göçmenler zeytin ticareti ile ek gelir elde edebilmektedir.

Foto 2. Kültürel zenginliklere örnek: Ayvalık evleri

4. Bulgular

Edremit Körfezi'nde doğal alanların dönüştürülmesi aslında ilk insan yerleşmeleri ile başlar. Doğal vejetasyonu Akdeniz iklimine bağlı olarak Kızılçam (*Pinus brutia*) olan bu yörede tarihin ilk dönemlerinden beri insanlar doğal vejetasyonu zeytin ağaçları ile değiştirmeye başlamışlar ve bu değişim günümüze kadar devam etmiştir. Hatta günümüzde zeytinlikler yer yer 450-500 metre yükseltilere kadar olan alanlarda görülmektedir (Foto 3). Ekonomik güdülerle alana hakim olan zeytinlikler de politik ekolojik dönüşümden nasibini almıştır.

Yüzyıllar boyunca çok yavaş seyreden bu ilk dönüştürme girişiminden sonra, zeytinlikler de daha hızlı olmak kaydı ile yerini kaybetmeye başlamıştır. Özellikle 1980'lerden sonra önce turizm amaçlı olarak alana gelen birçok kişi ilerleyen zamanlarda Edremit Körfezi'nin doğal ve kültürel kaynak zenginlikleri nedeniyle burada yerleşmeye başlamıştır. 1980 öncesinde bütün Edremit körfezi kıyılarında nadiren görülen yazlık evler ve ikincil konutlar artık neredeyse bütün kıyıları sarmış durumdadır (Foto 4). Yakın kent merkezlerinden ve özellikle İstanbul'dan gelip burada sahil kesiminde yazlık konut edinenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu durum kıyı alanlarındaki zeytinlikleri Zeytinlik Yasası'nın kısıtlayıcı hükümlerine rağmen her geçen gün ortadan kaldırmaktadır. Yok olan bu zeytinliklerin yerine de ya yazlık siteler ya da villa tipi yazlık konutlar inşa edilmektedir. Ayvalık ile Asos arasında doğal bir alan kalmamış gibidir. Ayvalık, Ören, Edremit, Zeytinli, Akçay, Güre, Altınoluk ve Küçükkuşu kıyıları neredeyse birbirine eklenmiştir. Buralarda inşa edilen yazlık konutlardan bazıları sadece yaz aylarında kullanılırken, gittikçe artan sayıdaki bir kısmı da bütün yıl kullanılmaktadır. Doğal peyzajı dönüştürmenin bir sonraki adımı ise son 10-15 yılda ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu aşamada önceleri kıyı kesimine yönelen ve buradaki zeytinlik

alanlarını dönüştüren refah göçmenleri artık yavaş yavaş Edremit Körfezi'ndeki doğal zenginliklerin kıyı alanları ile sınırlı olmadığını fark etmeye başlamışlardır. Önceleri şehirlerin hemen yanı başındaki alanları pratik nedenlerden dolayı tercih eden bu göçmenler, artık şehirlerden uzaktaki, kırsal alanlara da yönelmiş bulunmaktadır. Gittikçe artan sayıda göçmen artık şehirlere değil, kırsal kesimdeki köylere yerleşmektedir. Hatta bazı köylerde geleneksel yaşamın sona ermesi ve dışarıdan gelenlerin bu köylerde mülk edinmeleri nedeniyle kırsal soylulaştırma yada seçkinleştirme (*rural genrification*) adı verilen yeni bir süreç başlamıştır (Arı ve Köse, 2009). Bu süreç sonunda kırsal alanlardaki geleneksel yaşam biçimlerinin ve insan-çevre ilişkisinin yüzyıllardır devam eden şeklinin, doğal çevre ile ilgili ilişkilerin rekreatif yada pragmatist bazı faaliyetlerden oluştuğu yeni bir yaşam şekli ile yer değiştireceği açıktır.

Foto. 3. Zeytinlikler Kızılcım ile yer değiştirmektedir.

Coğrafya literatürü Edremit Körfezi gibi önemli doğal alanlarda yaşayan yerel halkı genellikle homojen, toplum için önemli olaylarda tek ses ve doğal kaynakları kullanmada tek düze kabul eder. Ancak yerel toplumlar küçük olmalarına rağmen toplum için önemli olan konularda dikkate değer ölçüde farklılıklar gösterebilmektedir. Edremit Körfezi'nde de yerel toplumun bütün bu değişim ve dönüştürmelere tepkisi de çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitliliğin kendisini bir kez daha hissettirdiği konu ise son 5-6 yıldır gündeme gelen Edremit Körfezi çevresindeki madencilik faaliyetleridir. Körfez civarında altın rezervlerinin tespit edilmesi ve Havran, Küçükdere'de altın madeni çıkarılması ve Kazdağı Milli Parkı sınırlarında da altın rezervlerinin tespit edilmesi bu konuda hararetli tartışmaları gündeme getirmiş ve toplum bu tartışmalarda bir birinden çok farklı pozisyonlar alabilmiştir. Burada da yerel halkın bir kısmı ekonomik nedenlerle altın madenciliğine karşı çıkmazken, çoğunluğunu refah göçmenlerinin oluşturduğu önemli bir kesim bu faaliyetlere şiddetle karşı çıkmaktadır (Avcı, et al. 2010).

Edremit Körfezi'nde değişen bu sosyal yapı, yerel halkın istek ve ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Buraya yerleşen refah göçmenlerinin neredeyse tamamının ya bölge dışından standart gelirleri vardır (mesela emekli maaşı gibi) yada bölgede geleneksel olmayan üretim yada hizmetler sektörlerinde çalışmaktadırlar. Bu nüfusun geçim için doğal kaynaklara bağımlılığı söz konusu değildir. Onlara göre alana değer katan bu doğal zenginlikler (*natural amenities*) hiçbir şekilde

zarar görmemeli ve yerel halk da alternatif geçim kaynakları bulmalıdır. Ancak yüzyıllardır bu alanda yaşayan ve kaynaklarla karşılıklı etkileşim içerisinde olan yerel nüfus da dışarıdan gelenlerin kendi adına karar vermelerini istememektedir.

Foto 4. Altınoluk batısında yeni şehirleşme alanları

5. Sonuç: İlk Bulgular

Bu çalışma henüz sonlandırılmış olmasa da bazı sonuçların ipuçları çalışma boyunca ortaya çıkmıştır. Çalışma Edremit Körfezi'nde peyzajın önemli ölçüde doğaldan kültürel peyzaja dönüştürüldüğünü ve dönüşümün yerel boyutunun, bölge dışından gelen etkilerden çok daha az olduğunu göstermektedir. Araştırma sahasındaki bu dönüşüm, geleneksel yaşam biçimlerinin hızla yok olmasına ve yerel kültürel objelerin 'yerli' olmayan insanlara birer 'ürün' olarak sunulmasına neden olmaktadır. Çalışma sonunda refah göçünün yerel toplumlar ve geleneksel yaşam biçimlerini tehdit ettiği ve refah göçmenlerine daha fazla yaşam ve etkinlik alanı bırakan yeni bir yapılanmanın ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bu yeni yapılanmada küresel, ulusal ve bölgesel politik süreçlerin yerel halka göre daha güçlendirdiği refah göçmenleri, arazi kullanımı, kaynaklara erişim ve kaynak kullanma öncelikleri ve stratejileri konusundaki kararlarda daha fazla etkin olmaktadır. Bu göçmenler bir yandan küresel bir trend olan şehirleşmeye katkı yapmakta bir yandan da şehirleşmenin etkilerini azaltacak tedbirler almaya çalışmaktadır. Edremit Körfezi'nde kurulmuş olan çok sayıdaki Sivil Toplum Kuruluşu (STK) bizzat bu göçmenler tarafından kurulmuş ve yönetilmektedir. Bu STK'ların gündeminde yerel halkın sorunları ve bunların çözümlerine dair alternatifler değil, aksine daha genel ölçekte bölgesel, ulusal hatta uluslar arası gündemin sorunları ve çözümleri daha ön plana çıkarılmaktadır. Mesela yöredeki koruma alanlarının ilanında yerel halk ısrarla geleneksel yaşam biçimleri, hakları ve kaynaklara erişilebilirliklerinin korunması konusunda mücadele ettiklerinde yöredeki STK'lar bu mücadelelerde yerel halkın yanında yer almamıştır. Aksine neredeyse tamamı refah göçmenleri tarafından yönetilen bu STK'lar kendilerini buraya getiren 'doğal zenginliklerin' aynen korunması gerektiği savunmuştur.

Refah göçmenleri sadece şehirsal alanları değil, kırsal alanları da soylulaştırma (seçkinleştirme) yoluyla dönüştürmektedir. Önceleri sahil kesimini hedef alan bu dönüştürme özellikle son yıllarda yöredeki kırsal alanlara yönelmiştir. Yöredeki kırsal yerleşmelerde el değiştiren mülklerin sayısı her geçen gün artmakta ve 'yerli' halk alandan göç etmektedir. Ancak bu kırsal yerleşmelerin nüfuslarının azaldığını söylemek zordur çünkü göç eden yerlilerin yerini refah göçmenleri almaktadır. Bütün bu gelişmelerin sürdürülebilirliği ise her zaman bir tartışma konusu olarak kalacaktır.

Referanslar

- Arı, Y., Köse, A., (2009) 'Cultural diversity and nature: nature conservation at Kazdagi National Park, Turkey. In *Cultural Diversity* Donert, K., et al., (ed.). Herodot Book Series No: 9. pp: 25-30. Mensch und buch Verlag, Berlin, Germany.
- Arı, Y., Soykan A., (2006) "Kaz Dağı Milli Parkı'nda Kültürel Ekoloji ve Doğa Koruma", *Türk Coğrafya Dergisi*, 44: 19-46.
- Avcı, D., F. Adaman, and Özkaynak, B. (2010) 'Valuation languages in environmental conflicts: How stakeholders oppose or support gold mining at Mount Ida, Turkey', *Ecological Economics* DOI:10.1016/j.ecolecon.2010.05.009.
- Bartos, M., D. Kusova, J. T (2009) Motivation and life style of the Czech amenity migrants. *European Countryside* 1 (3): 164-179.
- Behar, D., İslam, T., (2006) *İstanbul'da Soylulaştırma: Eski Kentin Yeni Sahipleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 122. İstanbul.
- Berkes, F., (2008) *Sacred Ecology: Traditional Ecological Knowledge and Resource Management*. Taylor & Francis, Ann Arbor.
- Blaikie, P. M. (1985) *The Political Economy of Soil Erosion in Developing Countries*. Wiley, New York.
- Buller, H. and K. Hoggart. (1994) 'The social integration of British homeowners into French rural communities', *Journal of Rural Studies* 10(2): 197-210.
- Cadieux, V. and P. Hurley (2010) 'Amenity migration, exurbia, and emerging rural landscapes: Global natural amenity as place and process', *GeoJournal* DOI 10.1007/s10708-009-9335-0.
- Elizburu, R.T. (2007) 'Internal migrations in the Basque country during the period of 1991-2001: Evidence of a process of counter-urbanisation', *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles* (43): 85-105.7.
- Hurley, P. T. , Halfacre, A. C. , Levine, N. S. and Burke, M. K. (2008) 'Finding a "disappearing" nontimber forest resource: using grounded visualization to explore urbanization impacts on sweetgrass basketmaking in Greater Mt. Pleasant, South Carolina', *The Professional Geographer*, 60: (4): 556 -578.
- Hurley, P., Arı, Y., Satil, F., and C. Goetcheus. (2010) Constructing amenities, erasing resources? A comparative political ecology of NTFP landscapes in coastal South Carolina (USA) and the Edremit Bay Coast (Turkey). Planning History Meeting, 12-16 July, İstanbul.
- Keepeis, P. and P. Laris (2008) 'Hobby ranching and Chile's land-reform legacy', *Geographical Review* 98: 372-394.
- Köse, A., (1997) "Kazdağı'nda doğal çevre özelliklerine dayanan günübirlik rekreasyon alanlarına üç örnek: Ayazma, Pınarbaşı ve Sütüven," *Türk Coğrafya Dergisi*, 32: (237-262).
- McCarthy, J. (2008) 'Rural geography-globalizing the countryside', *Progress in Human Geography* 32 (1): 129-137.
- Moss, L.A. (ed) (2006) *The Amenity Migrants: Seeking and Sustaining Mountains and Their Cultures*. Cambridge, MA: CABI.
- Moss, L.A.G. (1987). *Santa Fe, New Mexico, Post-industrial amenity-based economy: Myth or model?* Edmonton and Santa Fe: Alberta Ministry of Economic and Trade & International Cultural Resources Institute.
- Nepal, S.K. (2007) 'Tourism and rural settlements: Nepal's annapurna region', *Annals of Tourism Research* 34(4): 855-875.
- Neumann, R. (2010) 'Political ecology II: Theorizing region', *Progress in Human Geography* 34(3): 368-374.
- Tammaru, T. H. Kulu, and I. Kask (2004) 'Urbanization, suburbanization, and counterurbanization in Estonia', *Eurasian Geography and Economics* 45(3): 212-229
- Tonderayi, D. (2000) 'Amenity migration and tourism in the eastern highlands bioregion of Zimbabwe: policy planning and management considerations', in P. Godde, M. Price and F. Zimmermann (eds) *Tourism and Development in Mountain Regions*, pp. 297-322 Wallingford: CABI Publishing.
- Walker P. A. (2005) 'Political ecology: where is the ecology?' *Progress in Human Geography* 29, 1 (2005) pp. 73-82
- Walker, P. A. (2003). 'Reconsidering 'regional' political ecologies: Toward a political ecology of the rural American West', *Progress in Human Geography* 27(1): 7-24.
- Watts, M. J. (1985) Social theory and environmental degradation: The case of Sudano-Sahelian West Africa. In Gradus, Y., (Ed.), *Desert Development: Man and Technology in Sparselands*, Dordrecht: D. Reidel.
- Wittemyer et al., (2008) 'Accelerated human population growth at protected area edges' *Science*: 321: 123-127.
- Woods, M. (2007) 'Engaging the global countryside', *Progress in Human Geography* 31(4): 485-507.
- Woods, M. (2009) 'The local politics of the global countryside: Boosterism, aspirational ruralism, and the contested reconstitution of Queenstown, New Zealand', *GeoJournal* DOI 10.1007/s10708-009-9268-7.

